

Romano hangos

ROMSKÝ HLAS • ČTRNÁCTIDENÍK ROMŮ V ČESKÉ REPUBLICE • ROČNÍK 24 • ČÍSLO 11 • VYŠLO 28. ZÁŘÍ 2022

CENA 18 Kč

Komentář Tomáše Ščuky:
I v této nepříznivé době
plné pesimismu pojďme
volit

strana 3

Karel Holomek:
Uprchlíci život Romů
neztížili

strana 3

Irena Eliášová:
La babakeri romaňi
čhib... / Babiččin rodný
jazyk...

strana 6 a 7

ÚVODNÍK volby 2022

Pravicové hnutí společně
s komunisty chce
„restartovat“ Brno

Vedení z popela hrnoucích se Slušných lidí dalo na kandidátku celou řadu Romů, kteří si na ní buď nepřáli být anebo vůbec ani neví, že na ní jsou. Nic nového, furt ta stará falešná bezpáteřnost, jež nezná hranic. „Stará škola“ politických nácků si v čele s Vandasem v Praze aspoň nehraje na liberály, na rozdíl od „Brněnské lumpen – boxárny“ a brněnských „dej pac“ politiků v pohybu. Pod falešnými záminkami využili nevzdělanosti obyvatel brněnských vyloučených lokalit a jejich neznalosti politických spleťostí. Pernice a spol. si tak k sobě přidružili lidi, kteří poté, co se dozvěděli, že se jedná o prapodivný politický propletenec komunistů a extrém-

Pokračování na str. 2

Z čeho pramení romský extremismus: Nevzdělanost, chudoba, nedostatek příležitostí

foto: René Volfík

V posledních letech stoupá zájem Romů být aktivně politicky činný. Počet romských kandidátů narůstá každými dalšími volbami. Nejví-

ce se to logicky projevuje ve volbách komunálních. Po participaci Romů na záležitostech, které se jich dotýkají, voláme velmi dlouhou dobu. Je

to také jedna z klíčových priorit aktuální Strategie romské integrace. A to jak na úrovni národní, tak i evropské. Mělo by tedy jít o pozitivní

a žádoucí jev. V některých městech je však cesta Romů k politice poněkud

Pokračování na str. 2

Slovensko zaznamenalo v posledních dvou letech více projevů extremismu. Také v souvislosti s Romy

U našich slovenských sousedů v uplynulých dvou letech přibýlo oproti předchozímu období extremistických projevů. K vystupňování napětí a prohloubení polarizace společnosti přispěla epidemie nemoci covid-19, která v zemi vypukla v roce 2020, v němž elitní složka slovenské policie zahájila o osmadvacet procent více trestních stíhání za extremismus než v roce předchozím. Slovenské ministerstvo vnitra to uvedlo ve zprávě o monitorování extremismu. Loni pak zmíněných řízení meziročně ubylo.

Projevy intolerance zaznamenala policie v souvislosti s popíráním holokaustu, poukazováním na údajně problematické spojení s početnou romskou menšinou, jakož i glorifikací válečného slovenského státu, který byl spojencem nacistického Německa. Výrazně oproti období před pandemií covidu-19 přibýlo extremistických projevů vůči Židům. Až v polovině vyšetřovaných případů extremismu šlo o podezře-

ní z protiprávního jednání na internetu.

„Pravicová extremistická scéna na Slovensku je složena především z ultranacionalistických politických subjektů, jejichž aktivity jsou z důvodu politických ambicí dlouhodobě organizované konformně vůči zákonu. To znamená, že při své prezentaci usilují o minimální výskyt otevřených projevů extremismu,“ uvedlo ministerstvo vnitra.

Přívrženci pravicového extremismu na Slovensku podle zprávy šířili po propuknutí pandemie covidu-19 také dezinformace. Konspirační a dezinformační výrazně přibýlo na internetu a sociálních sítích v souvislosti s možnými příčinami pandemie, způsobu šíření koronaviru či jeho údajného využití jako biologické zbraně. Úřady rovněž zaznamenaly výzvy k občanské neposlušnosti a organizované výtržnosti s cílem úmyslně porušovat epidemické restrikce v maloobchodních řetězcích.

ČTK

foto: E15

ÚVODNÍK

Dokončení ze str. 1

ni pravice, dali od toho ihned ruce pryč. Například mladý boxer Pavel Albrecht v telefonním rozhovoru s námi sdělil, že poté, co byl přesvědčen jedním z politiků strany Restart o tom, že strana je zbrusu nová a zaměřená na rozvoj mládeže, souhlasil s tím, že půjde na kandidátku. „Při focení jsem ale pochopil, že celý tento projekt není takový, jak mi byl prezentován. Nechci na kandidátce být, s politikou nemám nic společného a všichni se mi teď posmívají, že se paktuju s komunisty a jinými extremisty,“ řekl do telefonu Albrecht.

Na otázku, zda ví, kdo kandiduje v letošních volbách do brněnských zastupitelstev, odpověděl Gejza Horváth takto: „Romové letos v Brně volit nepůjdou. Ale například v Ústí nad Labem ano, tam půjdou.“ My máme letos Lučanského, Kováče, „romskou vatu“ a prostě smůlu.

První ročník sousedského festivalu Zažít Nový Jičín jinak

Iniciátorem a hlavním koordinátorem sousedských slavností Zažít město jinak je spolek AutoMat. AutoMat prosazuje lepší prostředí pro kvalitní život ve městě. Podporuje veřejnou, pěší a cyklistickou dopravu i rozumné používání aut. Přináší inspiraci z evropských metropolí a aktivizuje lidi k pozitivní proměně ulic a veřejného prostoru. To vše podle motto: „Společně s vámi tvoříme město, ve kterém chceme žít!“

V sobotu 17. září se od 13 do 18 hodin v krásném historickém prostředí Žerotínského zámku uskutečnil první ročník festivalu Zažít Nový Jičín jinak, v jehož čele stojí realizátorka Lucie Jančaříková. Festival všem účastníkům a divákům nabídl bohatý program, na kterém se podíleli talentovaní umělci a místní kreativní obyvatelé, díky nimž byla atmosféra festivalu příjemná a nesla se ve veselé náladě.

Na pódiu jste mohli slyšet chlapeckou kapelu Ballistic, která svou hudbou přilákala posluchače a po nich předvedly romské dívky z Nizkoprahového zařízení Bunkr autorské kostýmy a doplňky romské módy Veroniky Kačové. Klub Bunkr se ve městě Nový Jičín věnuje místním dětem a mladým lidem a podporuje je na jejich cestě od dětství do dospělosti. Snaží se mladé lidi podpořit ve zdravém sebevědomí a ovlivňovat jejich hodnoty a životní styl tak, aby z nich vyrostli cílevědomí a krásní mladí lidé. Dále vystoupilo seskupení pohybově nadaných mladých dívek FunTime Athletics a po nich své sportovní umění předvedl klub Capoeira, který zde měl následně i workshop. Z Valašského Meziříčí přijela svůj taneční talent představit skupina nadšenců z irské taneční skupiny Oileán. Taneční skupina předvedla své vystoupení, které je charakteristické hlavně stepem a energickým pohybem. Skupina vystupuje i na různých akcích jako jsou plesy, oslavy apod. Své vystoupení na festivalu Zažít Nový Jičín spojili i s výukou jednoduchých irských tanců. Pohybem festival pokračoval, a to v podání novojičínského seskupení pod názvem Circus dance studio – ti si pro dospělé připravili akrobatický workshop. Od 15 hodin pak vystoupil novojičínský nadějný písničkář Martin Chovanec, který svým přednesem vyjadřuje svoji filozofickou duši a zhudebňuje svou vlastní originální poezii. Závěrem večera vystoupila skupina mladých hudebníků Ta Haku na se zpěvačkou Nikol. Během celého programu jste si mohli dát výbornou kávu z pražírny z Frýdku Místku a něco dobrého na zub a nechat se nalíčit od profesionálních partnerů kosmetiky Mary Kay. Prostor se nabízel i prodejcům handmade zboží, a to romského zboží Mi Vera, kosmetiky značky Revers a Sluší Ti to – obchodu s autorskou ženskou módou. Rodinné centrum Provázek, nizkoprahové centrum Bunkr a Lesní klub Na mechu zaměstnaly svými aktivitami i děti.

Věřím, že se první ročník moc podařil a budu se těšit společně s vámi na program v příštím roce. Myšlenka festivalu splnila svá očekávání. A opravdu se na tento sousedský festival přišli podívat i místní Romové, což je taky jeden ze smyslu festivalu. Na závěr bych chtěla poděkovat za pozvání, že jsem společně s klubem Bunkr mohla prezentovat svou práci.

Veronika Kačová

Z čeho pramení romský extremismus...

Dokončení ze str. 1

kud zvláštní. Zpravodajský server Romea zveřejnil v posledních týdnech poměrně obsáhlý přehled o romských kandidátech do komunálních voleb v jednotlivých městech České republiky.

Naši lidé kandidují v rámci politického spektra za různé strany i hnutí. Velmi často se jedná o Piráty, ČSSD, Evropské demokraty a Stranu Zelených. Mnoho kandidátů se také objevuje na kandidátkách nově založené strany Roma Luma. Někteří romští zastupitelé kandidují znova. Pak tu ale máme i města, kde se naši lidé objevují na kandidátkách populistických a extremistických stran jako jsou SPD nebo Trikolora. V Brně za nově vzniklé spojení (dle médií komunistů, neonacistů, pravicově extremistického hnutí Slušní lidé a dalších) kandiduje 26 Romů a Romek. Dovedu si představit, jaké otázky v nás směrem k těmto kandidátům automaticky vyvstávají. Při nalézání odpovědí je dle mého názoru třeba vnímat širší kontext těchto postojů.

Zajímavá by jistě byla i osobní vyjádření romských kandidátů. Ve svém okolí jsem byl svědkem situace, kdy se například někteří objevili v komunálních volbách 2018 na kandidátních listinách a nevěděli o tom. Na dotaz, jak k tomu mohlo dojít, sdělili: No, ano, on s námi někdo ve městě hovořil a přemlouval, ať za ně kandidujeme, chtěl pak nějaké údaje od nás, ale my kandidovat nechtěli! V těchto případech se jedná o jasné zneužití neznalosti v sociálně vyloučených komunitách s cílem uměle vytvořit obsáhlé kandidátní listiny méně zajímavých politických uskupení.

Dalšími vnějšími vlivy jsou tzv. hoaxy (poplašné zprávy), které mají na sociálních sítích masivní dosah a zároveň vysoký potenciál ovlivňování zranitelných skupin občanů. Boj s dezinformacemi stát i přesto dál podceňuje. V neposlední řadě nelze opomenout nepříznivou dobu, v níž se všichni nalézáme. Ekonomická krize a zdražování všeho kolem nese mnoho důsledků, které se mohou projevit i v našem chování a myšlení. Rétorika populistů či ex-

temistů vycpaná strachem a lidskými emocemi zkrátka může být v danou chvíli některým Romům blízka! Do prostředí anticiganismu se každý Rom narodí, vyrůstá v něm. Postupně se naučí čelit bariérám, které existenci legitimního anticiganismu způsobují. Je proto pochopitelné, že pro romskou rodinu žijící v sociálně vyloučené lokalitě jsou v době drahoty prioritou její existenční záležitosti, nikoliv dlouhodobě existující diskriminace a porušování jejích základních lidských práv. Pro šikovné populisty je pak snadné si přízeň a podporu těchto lidí získat. A to bez ohledu na původ.

Ve virtuálním světě můžeme vidět i chování některých nově vzniklých romských iniciativ, které se snaží získat přízeň Romů paletou nevybíravých debat, v nichž také najdeme extrémní postoje.

S odlišnými nebo kontroverzními postoji našich lidí je třeba počítat.

Zároveň je žádoucí, aby témata občansko-politická byla ve veřejném prostoru zastoupena lidmi z naší komunity, kteří pro to mají předpoklady.

Tomáš Ščuka

Romové a Vandas. V Bílině se objevily falešné předvolební letáky urážející Romy

V Bílině se ve schránkách některých obyvatel objevily falešné předvolební letáky. Píše se v nich, že lidé nemají volit Tomáše Vandase a jeho uskupení s názvem Čistá a bezpečná Bílina, protože když uspěje, bude chtít vyhnat z města Romy a sebere jim sociální dávky a Romové tak nebudou moci dále žít pohodlný život bez práce. Falešný leták končí podpisem „Vaši bílinští Romové.“ Letákem se již začala zabývat policie.

„Nevolte Vandase! Nevolte tedy čistou a bezpečnou Bílinu,“ píše se na letáku, kde je dále uvedeno: „Máme strach, že uspějí a budou nás chtít vyhnat z města, zavést pořádek a sebrat nám sociální dávky a podporu z města. Apelujeme na vás, abyste to nedopustili a nevolili jel Chome dál žít v pohodě, bez práce a vedle vás!“

Leták se objevil na sociálních sítích, ale také ve schránkách některých obyvatel Bíliny společně s hlasovacími lístky do nadcházejících komunálních voleb.

„Leták roznáší poštovní doručovatelka v Bílině společně s volebními lístky,“ napsal na sociální síť Facebook Marcel Packert u fotografie letáku. To potvrdil v následném živém vysílání na Facebooku i bílinský barber Emil Karička.

Romové a další lidé z Bíliny jsou přesvědčeni, že za falešným a urážejícím letákem stojí sám Vandas a jde o jeho předvolební kampaň.

„Vůbec nevím, o co se jedná. Jestli „celá řada lidí“ tvrdí, že to je moje práce, tak mají jistě důkaz, kterým

Předvolební leták v Bílině (2022) a Tomáš Vandas koláž: Romea.cz

to doloží. Upřímně, na takové hovadiny nemám čas. A už mě neobtěžujte,“ odpověděl na dotaz zpravodajského serveru Romea.cz vůdce Dělnické strany sociální spravedlnosti (DSSS) Tomáš Vandas, který v Bílině kandiduje za uskupení Čistá a bezpečná Bílina.

Podle právníků se autor a šířitel letáku mohl dopustit trestného činu.

„Zjevně jde o plakát, který nevytvořili bílinští Romové, ale někdo v rámci politické předvolební kampaně. Je to plakát, který je štvavý, podněcující k národnostní nenávisti a je na místě prověřit, zda se prozatím neznámý pachatel nedopustil trestného činu podněcování k nenávisti vůči skupině osob,“ uvedla pro zpravodajský server Romea.cz Klára Kalibová, právnička z organizace In IUSTITIA.

Zpravodajský server Romea.cz

oslovil policii, zda se tímto letákem zabývá nebo bude zabývat.

„Výskyt tohoto letáku jsme zaznamenali na sociálních sítích a případem se již zabýváme, žádný případ, kdy by byl někomu fyzicky předán, zatím nenevidujeme. Veškeré okolnosti, které s případem souvisí, jsou nyní předmětem šetření,“ uvedl pro zpravodajský server Romea.cz policejní mluvčí Daniel Vítek.

Protiromské útoky v době předvolebních kampaní se objevují velmi často. V roce 2018 například Sdružení Mostečané Mostu vyvěsilo billboardy s hesly „Vystavíme vesnici pro lůzu“ nebo „Nepřízřubovité není třeba řešit, ale vyřešit“. Hnutí Otevřená radnice Most pak zveřejnilo leták s heslem „Jen deratizační prostředky na tu havěť nestačí“ a přidalo slogan Nulová tolerance nepřizpůsobivým.

Zdeněk Ryšavý

Soud potvrdil podmínky v kauze propagace neonacismu, kterou řeší už 12 let

Odvolací senát střeďočeského kraj-
ského soudu dnes potvrdil podmí-
něné tresty od devíti do 18 měsí-
ců v kauze propagace neonacismu,
která se u soudů projednává už 12
let. Sedm lidí uznal vinnými napří-
klad z vylepování propagačních ma-
teriálů neonacistického Národního
odporu (NO), organizování shro-
máždění či vedení webu Resistan-
ce Women Unity (RWU). Všich-
ni vinu od počátku odmítali. Jeden
z nich hned po skončení jednání avi-
zoval, že bude podávat dovolání.

Skupině původně hrozily až os-
mileté tresty vězení, soudy ale zo-
hlednily při ukládání trestů neú-
měrnou délku řízení. Podle před-
sedkyně odvolacího senátu Lucie
Černé nelze skutky obžalovaných
bagatelizovat, jde o závažnou trest-
nou činnost. Délku řízení však
označila za nehoráznou. „Za této si-
tuace nemohl obvodní soud postu-
povat jinak,“ uvedla. Soudy uznaly
všechny obžalované vinnými z pod-
pory a propagace hnutí směřujících
k potlačení práv a svobod člověka.

Soudy stíhání někdejších extre-
mistů, mezi které patří například
bývalý předseda pražské organiza-
ce rozpuštěné Dělnické strany (DS)
Patrik Vondrák, expředseda krajské
organizace DS na Vysočině Milan
Hroch, členka strany Michaela Du-
pová nebo dlouholetý aktivista ul-
trapravice Filip Vávra, už
jednou kvůli délce řízení zastavily.
Nejvyšší soud však toto rozhodnu-

U Městského soudu pro Prahu 2 začalo 5. ledna 2018 hlavní líčení s dru-
hou skupinou mladých žen viněných z účasti v extrémně pravicovém hnu-
tí Resistance Women Unity v letech 2007–2009. Na snímku zleva obža-
lované Zuzana Cvrčková, Eva Bittmannová, Martina Boriková, Michaela
Čermáková, Martina Bartošová a Michaela Dupová. **foto: ČTK**

tí zrušil. Vondrákův případ násled-
ně soud vyloučil k samostatnému
projednání, také ho potrestal pod-
mínkou.

Obžaloba popsala čtyři skutky,
které se týkaly například vylepová-
ní propagačních materiálů neonaci-
stického Národního odporu ze 4.
prosince 2008 v centru Prahy nebo
organizování a pořádání shromáždě-
ní a pochodu 6. června 2009 v Jih-
lavě. Magistrátní úředník akci teh-
dy ukončil hned po jejím začátku.
Byla nahlášena jako vzpomínkový
pochod k uctění památky obětí dru-
hé světové války. Skutečným účelem
však bylo podle obžaloby uctění pa-
mátky padlých vojáků wehrmachtu
a vzdání cti příslušníkům SS.

Mezi další skutky patřilo vytvo-
ření a zprovoznění webu Resistan-
ce Women Unity, což byla podle po-
licie ženská odnož NO. Obžaloba
přidala také pořádání koncertu tak-
zvané white power music, který se
odehrál v únoru 2009 v Srbech na
Kladensku.

Soudy začaly kauzu řešit před 12
lety a na starost ji mělo několik
trestních senátů. Obvodní soud po-
dezřelý zprostil obžaloby v říjnu
2012, tehdy značně kritizoval práci
policie, která vedla přípravné říze-
ní a údajně nezajistila dostatečné
důkazy. Proto prý soudu nezbyla
jiná možnost než obžalované osvo-
bodit. Rozsudek o rok později zru-
šil nadřazený soud. **ČTK**

Karel Holomek: Uprchlíci život Romů neztížili

Tedy alespoň ne v České republice.
Protože tento problém se u nás nevy-
krystalizoval do nějaké výrazné rea-
lity, která by vůbec někoho ohrožo-
vala. Je to jen oblíbené téma našich
populistů strašit neexistujícím pro-
blémem s poukazem: Co by kdyby...

Je tu ovšem několik aspektů, kte-
ré se objevují v souvislosti s uprchlic-
tvím a jeho globálním rozměrem, to
připustíme, byť se ČR zatím nedotkl.

Jeden z důvodů, proč před maso-
vějším přijímáním uprchlíků mno-
zí z politiků varují, je okolnost, že se
nepodařilo integrovat úspěšně
„naše Romy“, kteří tu žijí po staletí
– a což teprve s cizinci, jejichž kul-
tura je Evropanům cizí. Ponechme
stranou, zda skutečně integrace
Romů u nás je tak neúspěšná. A po-
kud bychom tento názor měli při-
jmout, pak rozhodně s konstatová-
ním, že je to problém oboustranný,
ukazující nedostatečnou roli státu,
která v tomto procesu selhala. Mů-
žeme se ptát, zda by toto nemělo být
poučením v procesu integrace ji-
ných kultur, až přijde na pořad dne.

Jiným aspektem je okolnost, že

Romové ve své historii byli často
uprchlíky a byli nuceni žít v prostře-
dí, které je přijímalo jen s potížemi.
Vzpomeňme jen dobu, kdy se slo-
venští Romové v různých vlnách,
a to dosti masivních, objevovali po
světové válce v českých zemích, kde
hledali práci a uplatnění. Rozhod-
ně nikoliv neúspěšně, jak dokládají
anály. I později, už po sametové re-
voluci, hledají Romové čeští i slo-
venští i jiní z postkomunistických
zemí štěstí jinde v Evropě, Kanadě
a Americe. Jaké poučení a prozření
tím dali různým společenstvím
o funkci demokracie i lidských práv
v okamžiku, kdy se v těchto spo-
lečenstvích objevovali a představova-
li potíž, která nebyla řešena způso-
bem, pro tu dobu a tyto země dříve
proklamovaným. To je nepochybně
zásluha Romů, která nastavila těm-
to společenstvím zrcadlo. Pro čes-
ké Romy to byl rok 1997. V každém
případě si Romové instinktivně
uvědomují, že jejich doménou je
i otevřená šance hledat lepší život
jinde a nemohou ho tedy dost do-
ře upírat jiným.

Příchodem hrozby uprchlictví se
na chvíli Romové ve veřejnosti
„ztratili“. Objevilo se nebezpečí
jiné, které momentálně představo-
valo větší hrozbu. Když se ukázalo,
že zatím skutečnou hrozbou není,
asi po dvou letech, vrací se domácí
problémy do normálu, viz několik
posledních kontroverzí mezi pří-
slušníky majority a Romy, které
ukazují, že ve společnosti se v to-
to společném vztahu nic nezměnilo.

Ve skutečnosti je to tak, že česká
populace je stále zatížena stereoty-
py minulosti, zvyklá na homogenní
společnost a vše, co se vymyká nor-
málu, je pro ni těžko přijatelné: Ro-
mové jako muslimové!

V budoucnosti se však ani ČR ne-
vyhne přílivu jiných národností a et-
nik, se kterými se bude muset vypo-
řádávat na úrovni demokracie (po-
kud se nám uchová) a humanity ge-
nerace jiná, lépe vybavená k tomuto
úkolů už proto, že nebude nositelem
stereotypů našich starších genera-
cí, zbavena tím mnohých předsud-
ků. Aspoň tedy doufám.

Karel Holomek, 2016

KOMENTÁŘ I v této nepříznivé době plné pesimismu pojďme volit

TOMÁŠ ŠČUKA

Máme před sebou další komunální volby, které rozhodnou, kdo bude ná-
sledující čtyři roky ve vedení měst a obcí. Právo volit má každý občan Čes-
ké republiky od 18 let. Avšak pro stále se zhoršující politickou reprezen-
taci využívá volební právo čím dál méně občanů. Nacházíme se v době
enormního zvyšování cen za energie, potraviny či pohonné hmoty. Chu-
dobou je vedle dlouhodobě sociálně vyloučených skupin ohrožena další
třetina obyvatel. Současná vláda v této krizi selhává, kompenzační balíč-
ky pro domácnosti i firmy chybí. I když se jedná o celoevropskou ekono-
mickou krizi, řada států přistupovala k těmto hrozbám mnohem zodpo-
vědněji již od začátku roku.

V prvním roce vládnutí pětikoalice jsme také svědky korupčních kauz
u některých jejích členů. Směrem k občanům budí tyto kauzy politiků sil-
nou nedůvěru a zároveň nechut volit. V neposlední řadě je třeba zmínit
také extremistické výroky politiků, vůči nimž se zbytek demokratického
zastoupení nijak neohradí! Staly se již v mediálním prostoru běžnou zále-
žitostí, například protiromské postoje politiků jsou dnes velmi oblíbené
a žádané, stojíte-li o pozornost.

Od zvolených zástupců lidu se také očekává naplňování jejich volebních
programů. V politických debatách však sledujeme i rok po volbách do sně-
movny jedno jediné téma – Babiš! I tento přístup vlády může být pro voli-
če zklamáním, jsou totiž přehlíženy jejich potřeby. Seniori zajímá důcho-
dová reforma, směr sociální politiky zase zajímá matky samoživitelky, na
reformu sociálního bydlení čekají řadu let rodiny žijící na ubytovnách v na-
prsto nedůstojných podmínkách. V jednotlivých politických programech
pětikoalice se zmíněná témata nacházela. Má to dnes občan vnímat jako
pouhé proklamace? Jistě, prosazování priorit a uvádět je v život do kon-
krétních legislativních opatření je vždy otázkou kompromisu. Stejně tak
ale nelze ustoupit od základních cílů, které jsou postaveny na vizích a ide-
jích celého politického subjektu – tím subjekt ztrácí svůj kredit a stává se
tak stranou tzv. na jednou použití (jedno volební období).

Právě pro tyto všechny jevy se politická kultura i morálka dostala na sa-
motné dno. V očích občanů je řada subjektů i konkrétních osob zkrátka
nevolitelných! Situaci nepomáhají ani nově vzniklé strany a hnutí, které
spíše než realizovat politiku jako řemeslo využívají nálady ve společnosti.
Obchodují s emocemi a společenským statutem u vybraných skupin oby-
vatel. Dalším fenoménem dnešní politiky jsou spojení v různé koali-
ce, které v minulosti pro odlišné ideje i vize nebyly prostě možné. Čas uká-
že, do jaké míry jsou tyto alternativní cesty k získání moci správné a de-
mokratické vůči společnosti.

Jedno je však jisté! Jít nyní k volbám a vědět, koho volit, může být pro
mnohé voliče problémem! Často poslouchám, že v podstatě nehraje roli, kdo
nám bude vládnout. Život obyčejných lidí a rodin se tím prý stejně nijak
zvlášť nezmění.

I přes nepříznivou dobu a jitrání emocí ve společnosti jsem přesvědčen,
že je důležité jít k volbám. Přátelé, Romale, využijte své volební právo a běž-
te volit. Máte stále pár dní času. V době moderních technologií, internetu
a sociálních sítí si prostě udělejte svoji analýzu, koho volit. A podle svého
nejlepšího svědomí a vědomí volte!

Avela mandar premijeris...

(Asabnaskero vakeriben)

Andr'amaro foros hin bari schodza le Romenca. Avela avri kidlipen, the amare Roma tiž kamen te avel vareko – baro manuš, udžanlo politikos, the tiž barvalo. Pal amende savoro keren o gadže, so kampas te kerel, no the amen kamas, kaj te avas anglo gadže na čak diline Roma, ale the bare manuša andre vlada! The o Roma džanen mištes te vakerel le manušenge, maj na feder sar o gadže!

O Dežis Demeteris hin ajso godaver rom, so leske den o Roma pařiv, džanel mištes la čhibaha te del lava. Hin leske pandžvardeš berš, hin les bari familija. Adađives pre peste urel nekfeder gada, so hin les, parno gad, kravata nevi, the o topanki vileštimen, avka sar pes kampel!

„Marjo, de mange parno khosnoro, džanes, hoj som furt skhamľar-do...“

„Joj, imar ma diliňaluv ajci...“

„So vakeres? Džanes, s'odava hin? Amare Roma mandar kamen, hoj avava...“

„Politikos? Abo upreder? Ma diliňaluv...“

„Odava hine tire lava, pařa mange, hoj me kerava buři le bare rajenca...“

„Mangav tut! Jon tut namukhena aňi pro prahos...“

„Dikhes, Marjo, tu ňisoske napařas, amen muřinas te sikhavel le gadženge, the kana sam čak Roma, hoj sam adaj!“

„Imar sam adaj řel berš, řoha Romes andre vlada nadikhľom...“

„No me dikhľom, pamatines le řčukas?“

„No hi, ale jov hin pravňikos, the tu...“

„Feder imar džav, kana tu la čhibaha brbľines, te na avav nasig!“

Džal kheral sar strela, e romňi les choľarďa.

„Ujco Demeteris, aven, adaj beřen, odava hin tiro than!“ Savore andre karčmica les palikeren.

„No perřes hin adaj o mluvčis, so amenge phenela, so le Dežis užarel, so kerela... ale amen savore džanas, kas avri daha, amare Dežis, so?“

Savore kezďinen bares te tleskinel.

„Mangav tumen, mukhen man te vakerel, so pes kerla...“ Namukhle le mluvčis te vakerel.

„So pes kerela? No beř tuke, the mukh te vakerel amare Dežis, jov džanel, so te vakerel!“

„Hi, nek vakerel o Dežis!“

„Nek amenge phenel, sar vakerla le rajenca andal e vlada...“

„Soske amenge te phenel? Jov miřtes džanel, sar lenca te dumazinel...“

„Amaro Dežis džanel feder te vakerel sar o prezidentos...“

„Odava hin baro čačipen, o Dežis džanel...“

Savore vakeren, vičinen jekh perďal o duj, sa čak ařaren le Dežis. Andre karčmica hin bari vika, hin adaj jepař řel murša, the vaj biř romňa. O murša pijen lovina, the cinen peske tiž vareso te chal, pherďa džombraha hin feder te schodzinel. Hin adaj igen dusno, no sa jekh, bo amen hin schodza!

„Me rado...“ kamel te vakerel o Dežis, no ňiko les namukhel.

„Deži, amen džanas, so pheneha ole rajenge, ale phen lenge, hoj e socijalka, so kidav, hin igen čulo...“

„The man nek mukhen andre Angľija, odoj hine mire čhave...“

„Jaj, the me...“

Savore kezďinen te vičinel pro Dežis, so lenge kampel. Odava imar nane modo te řunel!

„Romale, tumen nařřik kamen pro Dežis ajse veci, so tumenge kampel, mek nane pro than, kaj kampel, muřinaha te užarel...“

„No, ale keci užaraha?“

„Kana avela o avri kidlipen, the amen daha o hangi...“

„Hi, avla avri kidlipen, the so avela amaro Dežis, namestkos abo premijeris?“

„Odava mek na, perřes les jemunaha ko starostas...“

„Joj, me aňi nadodživava, kana avela premijeris, džav het, khere!“

„The me!“

The savore džan khere andal e karčmica.

Pař o skamind ačhiľa amaro Dežis korkoro, somorutno. Avľa leske andro řero leskeri romňi. Hin la čačo, sar amen o Roma pes resen pre ajso baro than, kana naľikeras avri aňi e schodza? Mařkar o bare raja sar pes resla Rom? Pre soste mange lačhi čhib? Pre ňisoste, talam řoha naavava baro anglo Roma, the anglo gadže řoha pes nařřik o romano manuř juminel. Amen o Roma sam lače čak pre buři la lopataha, the le krumpačihaha. Andre řkola narado phirahas, kampelas amenge ter-no manuř, saves hin bare řkoli, kaj te sikhavel le gadženge, hoj the amen vareso džanas.

„Paľo, čhor mange mek jekh lovina!“

Amaro Dežis džal khere tele le řereha, naphenela la romňake, sar sas pre schodza...“

Irena Eliášová

Stavět se sociálním přesahem: Architekti bez hranic zlepšují místo pro život nejen v Chanově

Pracují převážně ve svém volném čase a spíše než finanční odměna je motivuje přesvědčení pro dobrou věc. Iniciují a realizují projekty pro znevýhodněné lidi i lokality a usilují o vylepšení veřejného prostoru – výčet aktivit českých architektů bez hranic je pestrý.

Patří mezi ně například úprava interiéru v Bistru Střecha na Žižkově, které zaměstnává lidi po výkonu trestu, nebo komunitního centra Jako doma u Palmovky pro ženy bez domova. Snaží se spolu s místními zlepšit prostředí romského sídliště Chanov, v metru Vltavská v Praze umístili orientační systém. Pořádají workshopy, přednášky a diskuzní večery pro veřejnost. Blízká jsou jim i témata ekologické udržitelnosti: na plýtvání oblečením upozorňují ve svém streetartovém projektu Veřejná šatní skříň, kam lidé mohou přinášet oblečení, které nepotřebují, a naopak si odnášet, co se jim hodí.

Architektura se sociálním přesahem

„Práce pro Architektury bez hranic je naplňující a dává mi smysl. Když vyzdvihujete určitá témata a díky své profesi se je snažíte posunout, je vidět pokrok,“ říká sedmadvacetiletá architektka Pavlína Suchá. K Architektům bez hranic, kteří v současnosti mají kolem deseti aktivních členů – architektů a designérů, se rozhodla aktivně připojit poté, co si uvědomila, že jí na fakultě chybělo propojení architektury nebo urbanismu se sociálními tématy. „Nemám na mysli pouze minority, ale například i výstavbu azylových domů nebo ústavů sociální péče. To není pro architektury příliš zajímavé, a tak se tato témata přehlíží,“ přibližuje Suchá.

Nedostatek sociálních témat v architektuře byl také důvodem, proč architektka Karolína Kripnerová spolek Architekti bez hranic v roce 2015 spolu se svým kolegou Vojtěchem Sigmundem zakládala. Potkali se na přednášce rakouského architekta Alexandera Hagnera, který se již přes dvacet let věnuje navrhování staveb pro lidi bez domova.

„Hovořil mimo jiné o síle architektury, která dokáže lidi z okraje společnosti zařadit zpět do jejího středu. Tato myšlenka nás velmi

oslovila, k sociálním tématům v architektuře máme oba blízko,“ objasňuje Karolína.

Čeští Architekti bez hranic jsou od roku 2019 součástí mezinárodní sítě podobných organizací Architecture Sans Frontières International. Na rozdíl od zahraničních organizací Architektů bez hranic, kteří uskutečňují projekty převážně v rozvojových státech, se čeští architekti prozatím soustředí na problémy v České republice. Tady se snaží bourat pomyslné hranice předsudků, neporozumění a sociálního vyloučení.

Soužití ve Vídni podle Hagnera

Krásně opravený historický dům VinziRast-mittendrin na rušné Währinger Strasse ve Vídni upoutá na první pohled. Je mírně předsunutý směrem na chodník a jeho spodní část s velkými okny vybízí k nahlédnutí dovnitř. V restauraci právě probíhají přípravy na oběd. Páteční polední menu zní lákavě a exoticky. V nabídce je například rizoto s tempurou a olivovým pestem nebo špagety se zelenými mušlemi.

V kuchyni se otáčí sedmačtyřicetiletý Abbes z Alžírsko a stoly mezi tím připravuje jeho o rok mladší nadřízený Heimo Danklmaier. Pro Heima je dnešek posledním dnem v práci, kde strávil posledních osm let. Od příštího týdne už nastupuje do jiného zaměstnání.

V tomto domě, kde spolu žijí studenti ze sousední Vídeňské univerzity, bývalí bezdomovci a uprchlíci, vládne přívětivá atmosféra. Když se za mnou zavřou dveře, pocit z rušné ulice rychle mizí. Z přední části restaurace lze pokračovat do za-

hrádky ve vnitrobloku, plné květin a stromů. V patrech jsou byty a úplně nahoře střešní terasa a multi-

funkční sál, který se dá pronajímat na oslavy a jiné akce a je zdrojem příjmu pro obyvatele domu.

„Naučil jsem se tady toleranci k lidem, kteří pocházejí z jiného prostředí a kultury,“ vysvětluje Heimo Danklmaier. „Máme tu třeba několik muslimů, a když se postí během ramadánu, necháváme je pracovat až po setmění, kdy už zase mohou jíst, aby měli dost energie,“ usmívá se. Restaurace je prý v sousedství velmi oblíbená a mají pravidelné zákazníky jak mezi studenty, tak například mezi zaměstnanci vídeňské Světové banky.

Pro uprchlíky je tu příležitost naučit se německy a pomalu se aklimatizovat v nové zemi, pro lidi bez domova slouží jako odrazový můstek k zařazení se zpátky do společnosti. Pro studenty je to místo poznávání lidí z odlišných společenských a kulturních prostředí. Architekt Alexander Hagner, který za tímto projektem stojí, vysvětluje, jak může architektura spojovat nebo naopak rozdělovat lidi. Uvádí to na příkladu lavičky. „Když bude lavička rovná, budou na ní všichni sedět a dívat se přitom dopředu, a ne jeden na druhého. Ale když ji uděláte do oblouku, budou spolu lidé nuceni začít komunikovat. Za dvacet let praxe jsme pochopili, že máme spoustu možností, jak vyprovokovat pospolitost mezi lidmi. Anebo jí naopak zabránit,“ doplňuje rakouský architekt.

Pospolitost je podle něj jedinou nadějí společnosti do budoucnosti. „Lidé od pradávna věděli, že musí dělat věci společně, aby přežili. Dnešní společnost je v ohrožení, protože se více a více rozděluje na jednotlivé skupiny lidí,“ přibližuje Alexander Hagner.

„Příští rok to bude deset let od otevření domu VinziRast-mittendrin. Za tu dobu jsme se naučili, že nezáleží na tom, odkud lidé jsou, jestli jsou chudí, nebo bohatí, jestli jsou to studenti, nebo bezdomovci. Je to jen o tom, jestli mi je ten člověk sympatický, nebo není. Všechno ostatní je jen v hlavě, jsou to předsudky. A když lidi z různých skupin spojíme, předsudky zmizí,“ uzavírá Alexander.

Pavčina, Jakub a projekt Chanov

S Pavčinou Suchou a Jakubem Zuzulou se scházím v Pavčinině oblíbené kavárně Potrvá na Praze 6. Teplý letní vzduch zlověstně zhoustl a ve vzduchu je cítit bouřka. Přesto sedíme venku na zahrádce, zatímco uvnitř kavárny probíhají přípravy na živý koncert. Mám štěstí, rozhovor se mi podaří dokončit dřív, než na stůl dopadnou první kapky deště.

Oba architekti do českých Architektů bez hranic vstoupili již před dokončením vysoké školy v roce 2018. A tak v životním období, kdy se ideály mladých lidí postupně střetávají s tvrdou realitou, Pavčina s Jakubem začali své sny o lepším světě uskutečňovat.

Jedním z projektů, na kterém pracují, je obnova centrálního prostoru v Chanově. O Chanov se začali zajímat, když se řešila kauza kontejnerového bydlení. (Město Most chtělo zbourat poničené paneláky na chanovském sídlišti a místo nich vystavět modulové domy, které se také označovaly jako kontejnerové bydlení. Řada odborníků ale upozorňovala na to, že modulové domy jsou jako dlouhodobé bydlení nevhodné.) „Proběhla petice a my jako Architekti bez hranic jsme se vyjadřovali k tomu, že to není úplně důstojné bydlení, že jsou to jen nouzová řešení a neměla by sloužit jako bydlení trvalé,“ objasňuje Pavčina.

Vloni se Architektům bez hranic podařilo získat od Nadace české architektury grant na workshop a celkovou studii veřejných prostranství na sídlišti. Architekti následně začali posuzovat situaci ve spolupráci s dalšími aktivisty. Mezi ně patřili například lidé z místního Averklubu, který funguje jako komunitní centrum v Chanově, nebo umělec Janek Rous, který již delší dobu spolupracuje s tamní komunitou.

„Je důležité obrátit se na někoho, kdo zná místní realitu, abychom se nepouštěli do něčeho, o co místní lidé nestojí, ve smyslu „my vám tady teď přineseme nějaké super dobro“,“ vysvětluje Pavčina.

Architekti pak v komunitním centru vyvěsili pocitovou mapu. „Byla to mapa chanovského sídliště a měli jsme čtyři druhy lepíků, kterými místní označovali místa, kde je jim dobře, kde se naopak dobře necítí, místa, která by stála za zlepšení, kde je to nebezpečné. Ta mapa tam visela dva měsíce a my jsme pak z toho udělali výstup,“ popisuje Jakub.

„První den jsme se také snažili zapojit co nejvíce místních do výroby laviček, protože v Chanově chybí jakékoli venkovní vybavení, ne-

jsou tam ani odpadkové koše. My jsme to brali jako takový poznávací, ofukávací proces,“ přibližuje.

Lidé v Chanově byli prý na začátku spíše skeptičtí, ale postupně se k nim začaly přidávat děti, které byly velmi bezprostřední, a mladí lidé, teenageři. „Velmi je to zajímalo a vyprávěli nám, jak funguje jejich komunita. Hodně mluvili o fotbalovém klubu, který tam je velkým tématem,“ vypráví Jakub.

Všechno začalo fotbalem

Fotbalový klub byl také u počátku vzniku Averklubu, jehož předsedou je František Nistor.

„Nejdříve to byl spolek Aver Roma (Jiní Romové), který vznikl v roce 2011 jako fotbalový klub, který hrál okresní přebor Most. Třikrát jsme vyhráli a pokaždé jsme byli vyhlášeni jako fair play tým přeboru. Klub měl hlavně integrační cíl, který se nám dařil,“ objasňuje František Nistor.

V roce 2017 ale museli přebor pro nedostatek soupeřů opustit (podle Františka Nistora důvodem byl stále větší zájem kluků sedět doma na počítači namísto běhání venku) a klub začal upadat. Když ale byla do Chanova z Prahy přestěhována romská knihovna Josefa Serinka, komunita dostala nový impuls a založila spolek Averklub. Kromě knihovny je místem, kde se pořádají taneční a hudební, výtvarné i doučovací kroužky.

Místní komunita také navázala spolupráci s městem, která je nyní podle Františka Nistora velmi dobrá.

„Před dvěma lety se nám povedlo s vedením města dohodnout spolupráci na opravách společných prostor v panelácích tak, že město dodá veškerý materiál a nájemníci si společně vchody opraví,“ popisuje.

„Chanov je uzavřená komunita, ze které obyvatelé nechtějí odcházet a noví se sem kvůli její negativní pověsti nechtějí stěhovat. Po těch dlouhých letech života v Chanově jsme už jedna velká rodina, která má zájem na tom, aby se sídliště změnilo

k lepšímu, a děláme všechno pro to, aby to tak bylo,“ uzavírá Nistor, který v Chanově žije od roku 1978.

Snadu místních potvrzuje i Vojtěch Sigmund. „V každém našem projektu je pro nás důležitá vazba na místní obyvatele. V Chanově jsme postupně zjistili, že komunita má potenciál změny k lepšímu, a rozhodli jsme se využít pozitivní energii, kterou jsme zde cítili,“ říká. Pavčina s Jakubem by se rádi do Chanova na podzim vrátili a pokračovali v započaté práci. Shodují se na tom, že lidé tu žijí hodně venku, a přitom zde úplně chybí nějaký venkovní prostor k setkávání. Na každý projekt je však pokaždé třeba sehnat dotaci, ze které se případně hradí i finanční odměna pro architekty.

Na další studie obměny celého sídliště získali druhou dotaci od Nadace české architektury. Na jaře se také zúčastnili participativního rozpočtu města Most zvaný „Hejbní Mostem“. Zde neuspěli, ale doufají, že se jim podaří získat grant od města Most na realizaci přestavby centra Chánova napřesrok.

„Ten centrální prostor je úplně pustina a má to takový symbolický význam, nic tam neroste, nejsou tam žádné lavičky a je to místo, kde nechcete trávit čas. Není tam dětské hřiště, kde by rodiče mohli pustit své dítě na pískoviště a poklábovat si,“ pokračuje Pavčina.

V již vypracovaném projektu na vybudování centrálního prostoru architekti mysleli také na zastínění prostoru stromy. „Není tam žádná zeleň a celý den tam praží slunce,“ popisují místo architekti. Oba mají stále zaměstnání na Institutu plánování a rozvoje hlavního města Prahy, ale pro spolek Architektů bez hranic by rádi pracovali dlouhodobě. Svorně doufají, že najdou dostatek času i v období, kdy založí vlastní rodinu. „Když má někdo „drive“ a má ho kde čerpat, tak je všechno možné,“ říkají.

Tak jako je pro Alexandra Hagera poptávání nadějí pro budoucnost lidstva, i tyto dva mladí lidé věří, že je nezbytné nacházet společnou cestu. „Často se řeší udržitelnost, ale ta sociální udržitelnost mnohdy až nakonec. Fungující komunita přitom může řešit problémy,“ myslí si Pavčina s Jakubem.

„Přijde mi absurdní, že existují lokality nebo lidé, kteří jsou na tom takhle špatně. Je třeba je zapojit do společnosti, dát jim rovné šance, nějak s nimi komunikovat a vytvořit společnou cestu. Můžeme se navzájem obohatit, a to je hrozně důležité,“ uzavírá Pavčina.

Jana Donovanová
fotol: Architekti bez hranic

Bude ze mě premiér... (Humorný příběh)

V našem městě se schází velká schůze Romů. Nastávají volby do zastupitelství a i naši Romové se snaží být někým – velkým politikem, velmi známým a hlavně bohatým. Ne jenom gádžové budou za nás Romy rozhodovat, ale pokusíme se i my být respektovaní majoritou, aby si nás vážili a také, aby měli před námi úctu! Jsou mezi námi tací, kteří opravdu umějí mluvit k lidu!

Deži Demeter je zrovna tak chytrý a Romové si ho považují. Je to padesátiletý chlap, má velkou rodinu a skutečně je oblíben mezi námi. Rozhodl se stát politikem. Oblékl si svůj nejlepší oblek, bílou košili, kravata je nová a boty naleštěné. Vše, jak má být.

„Marjo, dej mi bílý kapesník, víš, jak se potím...“

„Už to nepřeháněj...“

„Co blázníš, víš, co to znamená? Naši ode mě očekávají, že budu...“

„Politikem? Nebo ještě výše? Neblbni...“

„To jsou tvoje řeči, ale já se nedám, já budu opravdu rozhodovat, s velkými pány, to si pamatuj...“

„Prosím tě! Oni tě nepustí ani na práh...“

„Vidíš, ty ničemu nevěříš, Marjo, my musíme bojovat, když jsme jenom Romové, musíme se ukázat gádžům, že jsme tady!“

„Už jsme tady přes sto let, a nikdy jsem Roma ve vládě neviděla...“

„A já viděl, pamatuješ na Ščuku?“

„No jo, ale ten je doktor práv, a ty...“

„Radši už jdu, zase začínáš brblat. Jdu, ať nepřijdu pozdě.“

Vyrazil z domu jako střela, žena ho naštvála těmi řečmi.

„Pán Demeter, sedněte si tady, to je vaše místo.“ Vítají ho a posadili ho za stůl.

„No, v první řadě je mezi námi mluvčí a ten nám všem představí muže, kterého si zvolíme za našeho zástupce... jako všichni víme, že chceme pana Dežiho Demetera, že?“

Všichni začali tleskat, a hodně vřele!

„Prosím vás, nechte mě promluvit, co všechno se bude dít...“ začal mluvit, ale nenechali ho ani domluvit.

„Co by se dělo? Jen si sedni, mluvčí a nech mluvit našeho pana Dežiho, on ví všechno!“

„Ano, ať mluví Deži!“

„Jenom ať nám řekne, jak bude mluvit s pány od vlády...“

„Proč by nám to měl říkat? On moc dobře ví, jak s nimi má mluvit...“

„Náš Deži umí mluvit líp než sám prezident...“

„To je jasná pravda, Deži to umí...“

Překřikují se všichni a chválí Dežiho, je jich tu dost, tak kolem padesáti chlapů a asi dvaceti žen. Domluvili se schůzovat v hospodě, aby se taky mohli napít a dát si něco k snědku, ono to půjde lépe. Je tu docela dusno, ale nikomu to nevádí, protože máme schůzi!

„Já bych...“ ozval se Deži, ale nenechali ho domluvit.

„Deži náš, my víme, co budeš říkat tam těm pánům, ale já bych potřeboval, aby nám zvýšily dávky, co dostáváme, to je žebrota...“

„A já potřebuju, aby mě pustili do Anglie, mám tam děti...“

„Aj, já...“

„Romové, vy nemůžete žádat Dežiho o vaše věci, ještě není tam, kde má být, to budeme muset počkat...“

„No jo, ale jak dlouho budeme čekat?“

„Až budou volby a my budeme volit...“

„Ano, budeme volit, a co bude náš Deži, náměstek nebo premiér?“

„To ještě ne, nejdřív ho protlačíme, aby byl starostou...“

„Jé, to se ani nedožiju, než se stane premiérem, jdu domů!“

„Já taky!“

A všichni se pomalu vytrácejí z hospůdky.

U stolu zůstal pouze náš Deži, smutný a uražený. Pomyslel si na manželku. Ona má pravdu, jak se my Romové dostaneme na vysoké pozice, když nevydržíme ani schůzovat? K čemu mi je moje hovornost dobrá? K ničemu, asi nikdy nebudu někým mezi našimi Romy, natož mezi gádži. Zkrátka to nejde, aby se Rom stal členem vlády, my jsme dobrý pouze na práci s lopatou a krumpáčem. Škola nám nevoněla, moje žena má pravdu, potřebovali bychom vzdělaného mladého Roma, aby přesvědčil majoritu, že i my na to máme.

„Pavle, hoď mi sem ještě jedno pivo!“

Náš Deži šel domů se sklopenou hlavou, nebude říkat manželce, jak bylo na schůzi...

Irena Eliášová

Babiččin rodný jazyk...

Je mi skoro dvacet roků, chystám se v září nastoupit na univerzitu do Prahy, kde budu studovat romštinu. Jsem Romka a neumím svůj rodný jazyk, což je ohromná ostuda! Naši mezi sebou hovoří romsky, ale na nás děti zapomněli. Nebo nás naučit tomu jazyku nechtěli, pořád říkali „bude ti to vadit ve škole“, to byla jejich výmluva. Jenomže já chci pořádně a hezky mluvit naším jazykem a toho chci dosáhnout. Po celá léta s námi žije naše milovaná babička, „milovaná“, jak kdy... Není negramotná, ale taky všemu nerozumí, což v dnešním světě se není čemu divit. Pokusím se od ní něco nového z romštiny dostat, něco, co jsem nedávno slyšela a nerozuměla jsem tomu.

„Babi, poslouchej, minule jste se bavily s mámou a já jsem jednomu slůvku nerozuměla...“

„A co to bylo za slovo?“

„Kedvešno...“

„Joj, to znamená krásné, nejhezčí...“

„Jo, to je opravdu pěkné, ale máma mi říkala „šukar“...“

„Ano, a ty jsi mě nenechala domluvit, takže máme opravdu pěkná slova...!“

„Babi, proto jdu na vysokou se naučit romštinu, náš mateřský jazyk...“

„Pro pána Boha, kde se chceš naučit ve škole mluvit romsky, to nechápu...“

„Babi, v Praze existuje univerzita, kde se vyučuje romština a ještě další jazyky...“

„To si děláš legraci, ne? Já jsem nikdy neslyšela a neviděla ani v televizi, že by taková škola byla u nás...“

„Babi, je, už delší dobu se vyučuje romština...“

„Jejda, můj milovaný Bože, co se to děje?“

„Víš, to byla jedna výborná ženská, která se postarala o to, aby i náš jazyk se vyučoval jako ostatní světové jazyky. Víš, kolik ji to stálo času a peněz a všeho možného, aby dneska byl náš jazyk uznáván?“

„Nevím a vůbec tomu nerozumím, a byla to Romka?“

„Ne, nebyla, ona už není mezi námi, byla to gádži Hübschmannová, jí máme děkovat za hodně, babi, náš jazyk se vyučuje a je dost českých studentů, kteří ovládají romštinu a mluví moc hezky romsky, opravdu...“

„To znamená, děvenko moje, že nám ukradli náš romský jazyk...“

„Ha, ha, babi, to né...“ Babička se asi zbláznila?!

„Vůbec se mi to nelíbí, totiž když jsme si něco říkaly romsky s tvojí mámou, aby nikdo nerozuměl, myslím na veřejnosti, tak to bylo pro nás prima, a dnes? Už to končí, když se studuje náš jazyk, neřekneme si tajně nic...“

„Ale babi, všechno jde, když se chce, ale musíš být opatrná...“

„Nic nepůjde! To se mi nelíbí, aby gádžové mluvili jako my. Ty taky budeš toto studovat?“

„Ano a moc se těším...“

„A když vystuduješ, co budeš dělat?“

„Cokoliv, můžu psát, můžu se starat o romské děti, jako organizace, víš?“

„Nevím a nerozumím ti, to jsem zvědavá, jestli se užívíš...“

„Babi, ty máš ale starosti, radši mi řekni, jak jste se za tvého mládí učili...“

„Učili, učili, to víš, že lepší než vy! Nepotřebovali jsme žádné počítače a mobily, to nám stačily knihy školní a učitelka, kterou jsme poslouchali, bylo všechno výborný. Taky jsme mezi sebou více hovořili než dneska vy, my jsme celý den dokázali být spolu a nepotřebovali jsme žádné telefony, byl to krásný čas mého mládí...“

„A hovořili jste mezi sebou romsky, všichni?“

„Jo, taky slovensky i česky, naučili jsme se, jak jsme se stěhovali sem a tam za prací, tak jsme chodili do škol českých i slovenských...“

„No vidíš, babi, taky jste kradli jazyky...“

„Ty mě nerozčiluj, to jsme museli ve škole...“

„Vidíš a já se taky musím naučit romsky, protože chci...“

„Já bych tě naučila mluvit jedna dvě, nemusela bys utrácet...“

„Ale neměla bych titul, babi...“

„Co to je titul? To musí mít každý dneska?“

„Ale ne, babi... už mě nebaví o tom pořád kecat. Kam máte s kamarádkou dneska namířeno?“

„Dneska? No, nevím, jestli mám jít, kamarádka má sestřenici z druhého kolena a její syn má narozeniny, dělají oslavu, mně se moc nechce, vzala jsi mi náladu s tou školou...“

„Babi, to je univerzita...“

„To je jedno, škola nebo univerzita, vyjde to nastejno. Všichni gádžové budou mluvit naší romskou řečí, už nám sebrali i to, co jsme měli jen a jen pro sebe. Za chvíli budou nás Romy učit gádže mluvit romsky, kam to dneska spěje? Kdyby žil můj Deži, taky by se hněval...“

„Babi, máš být ráda, že si náš jazyk považují...“

„Nevím proč, jsme zvyklí, jak nám nadávají česky, horší to bude „romanes“.

Babička našťvaná odešla do pokoje a až do večera z něj nevylezla. Je mi jí líto, jen nechápe danou věc v dnešní době...

Irena Eliášová

Třeba v příštím životě

Proč je láska tak slepá? Proč jsem se zamilovala zrovna do něho? Ptám se sama sebe v nemocnici s posledními hodinami života, a kolem mě nikdo... Pouze držím v rukách fotku s Ním... Co je to vůbec láska, říkám si, neuspěchala jsem to nějak? Je mi teprve 23 a už ležím v nemocnici s tím, že vím, že už tu dlouho nebudu. Sice mám zlomené všechny kosti v těle, ale stejně mě to nebolí víc než srdce. Když pro mě přišli lékaři a ptali se mě, co mě bolí, odpověděla jsem „srdce“. Jsem celá zlomená, ale nic se nevyrovná té bolesti zlomeného srdce. K čemu jsem chtěla zažít lásku? Vždyť jen bolí a nikam nevede, moje babička měla pravdu... Zamiluješ se do člověka, kterého vlastně skoro vůbec neznáš, ale říkáš mu rodina... Ale až když jsem ho potřebovala nejvíc, tak se neukázal. Ano, sice jsme se rozešli, ale kdybych věděla, že člověk, který pro mě něco znamená, právě umírá v nemocnici, která je

kousek od mého domu, neváhala bych a hned bych tam šla... Ale on ne, není tu. Když jsem byla mladší, říkala jsem si, že je láska něco krásného, nádherného, jako z pohádky, ale není to tak.

Chceš vědět pravdu o rozchodu s klukem? Nebude to jako ve filmech, že ti přijde večer pod okno s rádiem na hlavě a se slzami v očích, že chce další šanci. Nebude ti psát a omlouvat se za to, co ti udělal. Nebude ti psát vůbec. Nebude tvým kamarádům povídat, jak moc mu chybíš. Nebudeš mu chybět vůbec. Nezaklepe ti ráno na dveře s růží v ruce, že tě chce zpátky, už se ti neozve vůbec. Bude tě to hodně bolet a nebude tě utěšovat nic víc, než věta „jednou to přejde.“ Budeš se tvářit, že je ti to už jedno, ale stejně tě to bude zevnitř zabíjet. To, že víš, že je šťastnější s někým jiným, než byl s tebou. Probuzení po tom, co budeš vědět, že tu pro tebe už nikdo není, bude bolestivé,

budeš brečet... Tohle je pravda o rozchodu s někým, koho jsi milovala celým svým srdcem, je to pravda, na kterou tě tvoje máma nepřipraví a pravda, kterou ti žádný film o lásce neukáže. Ale NIC, nic ti nevezme ty staré vzpomínky, můžeš vymazat jeho telefonní číslo, můžeš odebrat jeho přátelství na svém Facebooku, můžeš smazat společné fotky, ale přece jen nesmažeš vzpomínky, které tě budou ničit každý den.

On moc dobře ví, co se mi stalo, ale stejně se v nemocnici neukázal. Tak teď už jen pár posledních minut v tomhle pokoji... Vidím někoho, jak odpojuje mé zařízení, které mi dávalo ještě kapku síly žít, ale kdo mi to dělá? Doktor, nebo že by mě andělé vyslyšeli? PÍÍP... už jsem jen slyšela, jak lékaři utíkají k mému pokoji...

Otevřel dveře s růží v ruce, ano, byl to on! Ale... přeci jenom, už bylo pozdě.

Andrea Kačová

Talam andro aver dživipen

Soske hino kamiben ajsa koro? Soske man zakamaðom andre leste? Phuðkerav korkori pestar u hin man palune ori andre miro dživipen, ale paš mande nane ñiko... Ča chudav andro vast fotka Leha... S'oda hin kamiben, phenav peske, nasida-ravas upre varesar? Hin mange ča 23 berš u imar pašluvav andre špitaľa koleha, hoj džanav, hoj imar kadej but naavava. Hi, hin mange phagerde savore kokala, ale ñič man nadukhal avka but sar jilo. Sar vaš ma avle o doktora u phučenas mandar, so man dukhal, phendom lenge, hoj man dukhal o jilo. Savore kokala andre mande hin phagerde, ale ñič man nadukhal avka, sar miro phagerdo jilo. Soske kamavas te džanel, s'oda hin kamiben? Hem oda ča dukhal. Miri baba phenelas čačo... Zakamaves pes andre varekaste, kas vobec naprindžares, ale vičines les famelija... Ale sar mange kampolas najbuter, nasikhaða pes. Hi, imar pes rozgeľam, ale te bi me džanľomas, hoj vareko, kas dikhas rado, hin andre špitaľa u merel,

takoj bi pal leste geľomas... Ale jov na, nane adaj. Sar somas cikneder, phenavas peske, hoj kamiben hin vareso fest šukar, sar andal e paramisi, ale na, nane oda kavka.

Kames te džanel čačipen pal o rozgeľipen muršeha? Naavela oda sar andre kole filmi, hoj tuke avela raťi tel e blaka le giľenca pro šero, apsenca andro jakha, the lavenca, hoj tut kamel pale. Napisinela tuke, hoj leske te prebačines vaš oda, so tut kerða. Napisinela tuke imar ñigda. Nadela duma savore tire kamaratenge, sar leske chibines. Nachibineha leske vobec. Nadurkinela tuke tosara pro vudar la ružaha andro vast, hoj tuha kamel te avel pale, sar oda hin andro paramisa. Imar pes nasikhavela vobec. Fest tut kada dukhala u ñiko tuke naphenela ñič aver, sar lava „jekhvar oda avela het“. Kereha pestar, hoj tut imar nazaujiminel, choc džaneha, hoj andral tut murðarela koda, hoj džanes, hoj varekaha avreha hino bachtale-der, sar has tuha. Sar ušteha upre koleha, hoj džanes, hoj imar tuha

kadej nane ñiko, tut dukhala u roveha... U kada hin čačipen pal o rozgeľipen varekaha, kas kamehas tire jileha, kada hin čačipen, pre soste tut tiri dajori napripravinla, čačipen, so tuke ñisavo filmes pal o kamiben nasikhavela. Ale ÑIČ tuke naanela pale kole phure leperibena, so tut has leha. Šaj mažines tele leskro čislos, šaj mažines tele leskro Facebookos, šaj mažines tele tire fotki leha, ale ñigda namažineha kole leperibena, so tut hin leha. Leperibena, save tut dukhana sako dïves.

Jov lačhes džanelas, so pes mange ačhiľas, ale the avka pal mande naavľas. No akana imar ča chviľka andre kaja špitaľa... Dikhav varekas, sar mange odpojinel o zařizeňi, so man delas mek čeporo zor te dživel, ale k'oda? Has oda doktoris lebo andelos, so man šunelas? PÍÍP... imar ča šundom le doktoren, sar denašen andro miro pokojis...

Phuterða o vudar, ružaha andro vast, hi, has oda jov! Ale... imar nasig.

Andrea Kačová

Vyšla kniha Olgy Fečové Den byl pro mě krátkej

Romské nakladatelství Kher společně s nakladatelstvím Paseka vydalo knížku známé romské inspirativní ženy Olgy Fečové. Kniha nese název Den byl pro mě krátkej, s podtitulem „Paměti hrdé Romky“. V knize se dočtete její životní příběh, který zažila v období Československa. Paní Olga Fečová byla velmi temperamentní žena s velkým srdcem a pochopením pro druhé. Narodila se v období 2. světové války. Jako malá holka rozsvěcovala lampy na Karlově mostě. V sedmi letech se naučila prát, žehlit, vařit a chodila pro mléko. Ráda se dívala na práci svého dědy, který pracoval v kovárně. Byla vždy pracovitá a vystřídala několik zaměstnání. Působila řadu let jako asistent pedagoga

na základní škole v pražských Nuslích. Se svým manželem, romským hudebníkem Josefem Fečem, založila dětský taneční a pěvecký sbor Romaňi Luma (Romský svět) a byla vedoucí ženského sboru Jileha (Srdcem). Narodily se jim dvě dcery. Pracovala a pomáhala nejen romským dětem, učila je zpívat, tančit, malovat. V roce 2016 jí byla udělena cena „Roma Spirit“ za celoživotní práci ve prospěch romské společnosti a v roce 2020 byla navržena Senátem na státní vyznamenání „Za zásluhy“. Paní Olga Fečová si v 60 letech udělala řidičák a v 65 letech dokončila středoškolské vzdělání na Evangelické akademii v Praze. V 70 letech se začala učit hrát na housle a v 75 začala ma-

lovat obrazy s romskou tematikou ve stylu naivního umění. Paní Fečová už není na tomto světě, zemřela 28. února 2022 v Krupce ve věku nedožitých 80 let. Říká se o ní, že měla výjimečný organizační a pedagogický talent. Nerada si připomínala to špatné, co ji v životě potkalo, ale soustředila svou energii na to, aby měnila svět k lepšímu.

Pokud jste, milí čtenáři, měli rádi paní Fečovou, a chcete si na ni zavzpomínat, určitě si její knížku kup- te. Dá se koupit přes nakladatelství Kosmas či Euromedia, nebo můžete podpořit přímo nakladatelství Kher prostřednictvím nákupu v e-shopu www.kher.cz, či v e-shopu nakladatelství Paseka.

Veronika Kačová

Nový projekt divadelní skupiny Ara Art DAJORI

Nový autorský projekt divadelní skupiny Ara Art DAJORI (Maminka) je monodramatem, které mapuje příběhy i témata romských žen na pozadí základních historických milníků dvacátého století. Scénář kombinuje dramatizaci existujících literárních děl a vyprávěných osobních příběhů, které literárně zpracovány nebyly, s využi-

tím autentických dobových dokumentů. Celkem čtyři hrdinky v osobě jediné herečky provedou diváka téměř celým stoletím před- a poválečného Československa. Peripetemi svých životních osudů odpovídají na otázku, co to znamená být ženou – Romkou ve společnostech (tedy jak v té romské, tak i v majoritní), které se dynamicky promě-

ňují poháněné divokým kvasem doby, mnohdy ale bez známky respektu k těm, kteří se nemohou bránit. Herečce Pavlíně Matiové na jevišti sekunduje Michal Žolták a hudebníci Milan Kroka, Roman Zorba Horváth a Tibor Žida. **Sabir Agalarov**
foto: archiv divadla Husa na provázku

Papus

Añi nadžanav, sar te phenel, aľe sako řives mange chibines buteder. Nane řives, kana bi pre tu naduminavas, papu miro, akana oda imar berš, so kadaj amenca nasal, u mire jilestar mek koda dukh avri nadžal. Sako řives pes mange o jilo buter phagerel, the sako řives počitinav řivesa, kana hinke avava pale paš tute. But mange chibines u ñiko nadžanel sar but, andro jakha mange řa brišind. Ačhuveha amenge imar andro jiloro, so bi me davas vaš oda, te tut šaj dikhav mek pre cikñori chvilička. Salas tu nekfeder, sako tut dikhelas rado, u nasalas řa miro papus, salas he miro kamarados. So bi davas vaš oda, te tuke šaj phenav varesave lavora, so bi davas vaš oda, te bi kadaj šaj aves buter o par berša. Apsa mange andro jakha hin, no, ñigda šoha len nanašavava, hin oda, sar te bi vareko mange sako chviľka šeptindas andro kana „rov!“ Andro jilo mange nane imar ñič, akana som pre savoro korkori, kamavas bi, te džanes, sar but tut dikhavas rado. Džanav, hoj oda čujinehas, džanav, hoj oda džanehas, aľe he avka bi tuke kamavas aspoň jekhvar te phenel...

Děda

Ani nevím, jak to říct, ale každým dnem mi chybíš čím dál tím víc. Není den, kdy bych na tebe nemyslela, dědečku můj, teď už je to rok, cos nám odešel, a z mého srdce stále ten smutek nevyšel. Každý den mi bez tebe srdce praská čím dál víc, a já každý den počítám dny, kdy už ti konečně budu zase blíž. Strašně moc mi chybíš a nikdo neví jak, a já mám v očích stále jen dešťový mrak. Navždy nám zůstaneš v srdíčku, co bych já za to dala, kdybych tě mohla ještě spatřit na malinkou chvílička. Byl jsi nejlepší, každý tě měl rád, a nebyl jsi jen můj děda, byl jsi i můj kamarád. Co bych za to dala, kdybych ti mohla ještě pár slov říct, co bych za to dala, kdybys tu mohl zůstat ještě o pár let víc. Slzy v očích mám, no, nikdy nepřestanou téct, je to, jako by mi do uší někdo každou chvíli šeptal „breč!“ V srdci prázdnou už mám, teď jsem na všechno sama, kéž bys věděl, jak moc jsem tě měla ráda. Já vím, že jsi to cítil, vím, že to víš, ale přece jenom bych ti to chtěla aspoň jednou říct...

Andrea Kačová

La babakeri romañi čhib...

Hin mange imar biš berš, the andro septemberis džav te študinel ke Praha romañi čhib. Som Romñi, the me nadžanav romanes te vakerel, odava hin bari ladž! E familija maškar peste dumazinen romanes, no amen le čhaven nasikha-de. Čak avka phenenas, hoj namištes avela andre škola, te vakeraha romanes, furt čak pr'oda denas o lav. K'amende dživel amari „kamadi“ phuri daj, „kamadi“, sar kana... Oj džanel te pisinel, the te ginel, aľe savoreske naachaľol, aňi mange nane adadžives but. Sikra laha vakerava, kamav latar te phučel pro lav, so naachaľuvav.

„Babo, šun man akañik, angl'oda vakerehas la daha, the me naachaľuvav oda lav...“

„So hin oda lav?“

„Kedvešno...“

„Joj, odava hin šukar, jekhšukareder...“

„E daj mange phenelas šukar...“

„Hi, odava savoro hin jekh lav, amari čhib hin igen šukares...!“

„Babo, vaš oda džav te sikhľol pre univerzita amari čhib...“

„Joj, gulo Del, andre savi škola kames te sikhľol amari čhib, odava naachaľuvav...“

„Babo, andre Praha hin ajsi škola, kaj pes sikhľol romañi čhib, the buter čiba...“

„Tu mandar keres diliñipen, na? Šoha aňi andre televiza nadikhľom ajsi škola k'amende ...“

„Hi, babo, imar buter berša hin ajsi škola, kaj sikhľon romanes...“

„Joj, miro gulo Del, s'odava pes kerel?“

„Džanes, babo, odava sas jekh ajsi finom mištes džuvľi, so savoro kerelas, kaj te amari čhib te sikhľol sar savore čhiba pro svetos, džanes, so joj savoro preku geľa? Keci časos, the o love, the savoro aver?“

„Nadžanav, the naachaľuvav kija, joj sas Romñi?“

„Na, na, sas gadži, bari raňi, the igen mištes, lakero nav hin Hibšmanovo, lake amen o Roma kampas te palikerel vaš oda, hoj the amari čhib o svetos kamel, romañi čhib študinen but gadžikane študenti, the igen šukares den duma romanes, čačes...“

„Odava, miri čhajori, hin, hoj amenge amari čhib čorde...“

„Ha, ha, babo, odava nááá...“ E phuri daj našađa e godi?!

„Napačinel odava pes mange, čak šun, kana kamahas vareso te phenel garudes tira daha anglo gadže, savoro phenahas, u akañik sar phenaha, kana jon sa šunena...?“

„Aľe babo, savoro džal, kana pes kamel, aľe mušines te avel počorikanes...“

„Ñič nadžala, odava pes mange napačinel, kaj o gadže avka te vakeren sar amen. The tu odava študineha...?“

„Hi, the igen lošanav...“

„The sar avri študineha, so kereha?“

„So kamav, šaj pisinav, šaj sikhavav le čhavoren, sar e organizacija, džanes?“

„Nadžanav, the naachaľuvav tuke, me som zvedavi, sar dživeha...“

„Babo, tut hin starosťa, feder mange phen, sar tu, kana salas terňi, sikhľuvahas?“

„Sikhľuvahas, sikhľuvahas, no feder sar akañik tumen! Amen nasas řisave počitača aňi o telefoni, čak o gendí, the e učitelka andre škola, the savoro sas igen mištes. Calo řives samas jekhetane, nakampelas maškar amende řisave telefoni, sas odava jekhšukareder časos, miro terňiben...“

„The vakerenas maškar peste romanes?“

„Hi, the servika, the čečika, sikhľilam andre škola, sar phirahas andal o Serviko pro Čechi pal e buťi...“

„No dikhes, babo, the tumen čorenas e čhib...“

„Ma choľar man, odava mušinahas andre škola...“

„Dikhes, the me kamav te vakerel romanes...“

„Me bi tut sikhavavas jekh duj, the namušines andre Praha...“

„Aľe naavelas man o titulis, babo...“

„So hin odava titulis, oda mušinel sakones adadžives te avel?“

„Aľe na, imar man nabavinel furt te vakerel pal e čhib... Kaj džas adadžives la pajtaškiñaha?“

„Adadžives? La pajtaškiñakri sestřeñica, lakero čhavo hin les biš berš, keren mulatišagos, me nadžanav, či džava, řiňal mange e dzeka ola školaha...“

„Babo, odava hin univerzita...“

„Odava hin jekh, univerzita abo škola, savoro avel avri jekh. O gadže vakerena romanes, mek amen sikhavena te vakerel, line amenge oda jekh, so sas amen. Te bi dživelas miro Dežis, the jov bi rušelas...“

„Babo, kampas te avel rado, hoj amari čhib hin svetovo...“

„Nadžanav soske, sam sikhade, sar pr'amende vičinen gadžikanes, romanes avela gored...“

E baba geľa andre cimra, the calo řives avri naavľa. Rušel, hoj naachaľol, sar o svetos džal...

Irena Eliášová

O Roma vakeren
pořad ČR určený pro Romy. www.romove.cz

Hodonín u Kunštátu.
Památník holokaustu
Romů a Sintů na Moravě

výstava
14 – 31/10
2022

Lidická tragédie

Tento rok je to 80 let od vypálení středoevropské obce Lidice nacisty. Výstava přibližuje nejenom nechalé známé datum 10. 6. 1942, kdy došlo k zničení obce, ale také poválečný vývoj Lidic až po současnost. Lidická tragédie se stala symbolem utrpení nevinného civilního obyvatelstva nejen na našem území, ale po celém světě.

muzeum
romské
kultury

rommuz.cz

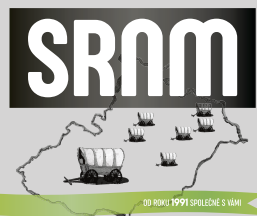
Ceník inzerce

celá strana 5 000 Kč (rozměr 26×40)
1/2 strany 3 500 Kč (rozměr 26×20 nebo 40×13)
1/4 strany 1 500 Kč (rozměr 13×20)
menší formát – 7 Kč/cm²
Sleva při opakované inzerci na druhé a další vydání 25%

žádosti o inzerci na: holomkova@srnm.cz

Adresa redakce Romano hangos
a Společenství Romů na Moravě

Cejl 460/35, Brno 602 00
tel.: 545 246 673 www.srnm.cz
číslo účtu: 2300661977/2010

Předplatné Romano hangos

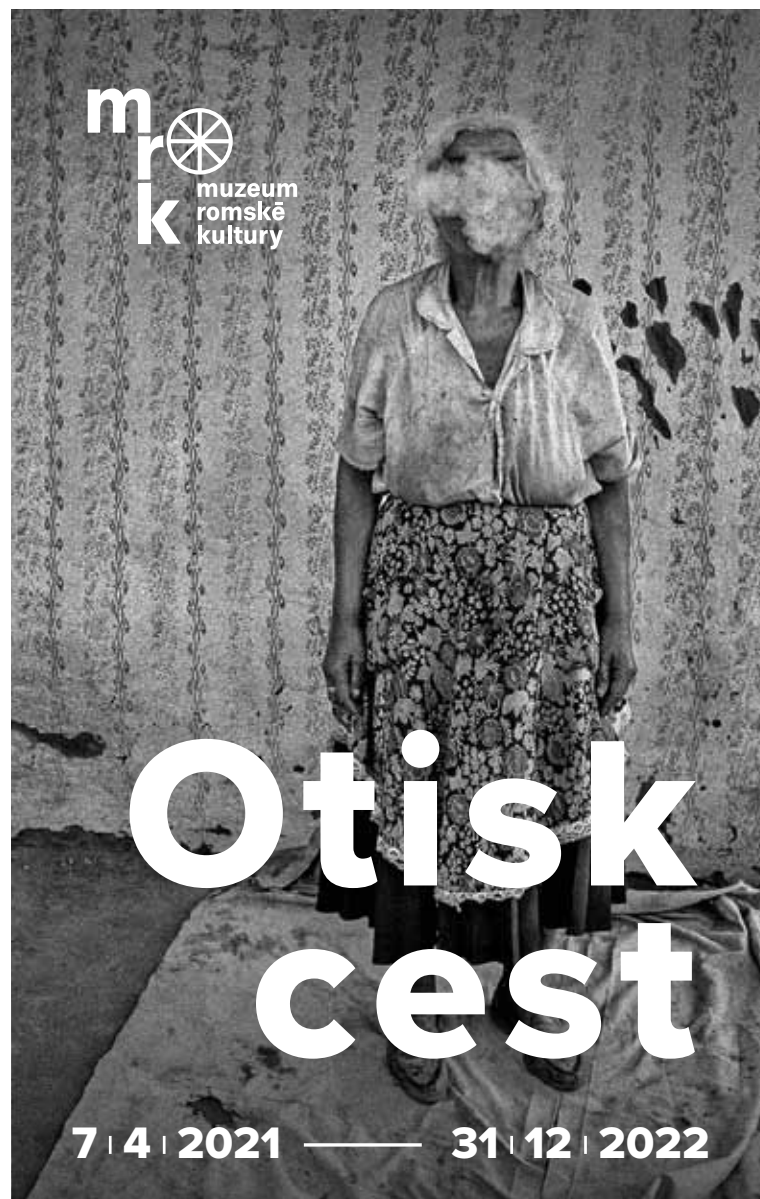
příjmení, jméno:
název organizace:
adresa, PSČ:
e-mail: telefon:
počet objednaných výtisků:

způsob platby: ☐ hotově ☐ složenkou
☐ bankovním převodem bez faktury; variabilní symbol:
☐ bankovním převodem na fakturu

vyplněný formulář zašlete na adresu: Romano hangos, Cejl 460/35,
Brno 602 00. Fio banka, číslo účtu: 2300661977/2010

cena předplatného pro rok 2022 je 300 Kč

Fotografie Claude a Marie-José Carret

MINISTERSTVO
KULTURY

B | R | N | O |

Redakce RH vyhlašuje Literární soutěž Janka Horvátha

o ceny v kategoriích:

- příspěvek v romštině
- příspěvek v češtině

Soutěž je bez omezení věku. Pište to, co chcete sdělit ostatním! I na Vašem hlase záleží!

Příspěvky přijímáme od 1. 7. 2022 do 15. 11. 2022 na e-mailu romanohangos@gmail.com nebo na adrese redakce SRNM, Cejl 35, 60200 Brno.

Nejlepší příspěvky budou zveřejněny online i v novinách. Tiskem publikovaní autoři získají autorský honorář a odborná porota vybere v prosinci výherce hlavní ceny. Každý soutěžící získá předplatné na rok 2023!

Soutěž je vyhlášena za finanční podpory Statutárního města Brna.

Romano hangos / Romský hlas. Vychází s podporou Ministerstva kultury, Jihomoravského kraje a Statutárního města Brna.
Vydává Společenství Romů na Moravě. Registrováno Ministerstvem kultury ČR pod č. E 8154.

Redakce: Sabir Agalarov (šéfredaktor) romanohangos@gmail.com; Alicja Heráková, Tomáš Ščuka. Grafická úprava a sazba: Radim Šašinka.
Redakční rada: Roman Čonka, Prešov; Alicja Heráková, Brno; Drahomír Radek Horváth, Děčín; Ivona Parčiová, Brno; Barbora Antonová, Brno; Margita Racová, Brno.

Adresa redakce: Cejl 460/35, 602 00 Brno, tel.: 545 246 673, e-mail: romanohangos@gmail.com, Elektronická verze: www.srnm.cz.
IČO vydavatele: 44015178. Bankovní spojení: Fio banka, číslo účtu: 2300661977/2010. Tiskne: Samab press group, a.s., Cyrillská, Brno. Rozšiřuje: Kongrestakt Brno.